

Мищенко С.В.

Мировой опыт формирования международных резервов

Исследована структура мировых международных резервов, проанализирован опыт управления международными резервами центральными банками развитых стран и стран с развивающимися рынками, охарактеризованы основные принципы и порядок осуществления операций с международными резервами, а также разработаны рекомендации по совершенствованию использования международных резервов.

Ключевые слова: международные резервы, денежный рынок, монетарное золото, резервные валюты, управление золотовалютными резервами.

Mishchenko S.V.

The international experience of forming the official reserve assets

It was researched the structure of the international reserve assets and analyzed the experience of international reserves management by central banks of developed and developing countries, it was characterized the main principals and method of international reserves operations and also developed the propositions for improving the mechanism of using the international reserves.

Key words: international reserve assets, money market, gold, reserve currency, international reserves management.

Мищенко Світлана Володимирівна – доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.1

Н. С. Кухарук, О. О. Стороженко

**ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ
У ПРОВЕДЕННІ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ**

Проаналізовано роль платіжного балансу в забезпеченні переходу до стратегії зростання у проведенні валютної політики, проаналізовано основні напрями макроекономічної політики в контексті зменшення зовнішньої вразливості України.

Ключові слова: платіжний баланс, економічне зростання на основі валютної політики, макроекономічна політика, зовнішні активи.

© Н. С. Кухарук, О. О. Стороженко, 2014

Постановка проблеми. Платіжний баланс відображає стан міжнародних економічних відносин даної країни із зовнішнім світом, які здійснюються по двох основних каналах – міжнародної торгівлі і фінансів. Він містить багато цінного і корисної інформації, необхідної для аналізу економічної ситуації, що склалася в країні, і для вироблення адекватної макроекономічної політики (бюджетно-податкової, кредитно-грошової, зовнішньоторговельної тощо) Платіжний баланс дає не тільки повне уявлення про масштаби реальних і фінансових потоків між даною країною та рештою світу, але і характеризує «зовнішню позицію країни», зокрема її роль як експортера або імпортера на міжнародному ринку товарів і послуг. На основі даних платіжного балансу за низку років можна визначити позицію країни по накопичених міжнародних інвестицій, тобто розрахувати «баланс зовнішньої заборгованості», який являє собою іноземні активи і пасиви країни на певний момент часу. Якщо активи країни за кордоном перевищують її ліквідні зобов'язання перед зовнішнім світом, то країна в цілому виступає нетто-кредитором інших держав. У випадку перевищення ліквідних зобов'язань перед зовнішнім світом над закордонними активами країна стає нетто-боржником на світовому ринку позикових коштів.

Аналіз досліджень. Дані платіжного балансу про динаміку золотовалютних резервів дозволяють судити про доцільність підтримки тієї чи іншої системи обмінного курсу, прогнозувати найближчі тенденції на валютному та грошовому ринках. За динамікою і обсягом прямих іноземних інвестицій можна оцінити інвестиційний клімат в країні. Зокрема, низька частка прямих іноземних інвестицій в загальному обсязі припливу іноземного капіталу свідчить про низьку довіру до країни і дає підставу розглядати її інвестиційний клімат як несприятливий і ризиковий. Теоретичні і практичні аспекти цієї проблеми досліджували в своїх працях такі вчені, як: О. Д.Вовчак, О. В. Васюренко, Н. І. Гребеник, Н. Дорофєєва, А. О. Єліфанов, В. І. Міщенко, Т. П. Остапшин, М. Ф. Пуховкіна, Т. С. Смовженко, В. С. Стельмах та ін., результати робіт яких є методологічною основою подальших досліджень.

Мета статті. Є аналіз основних напрямків валютної політики, що пропонується державою, в контексті зменшення зовнішньої уразливості економіки України.

Виклад основного матеріалу. Платіжний баланс (balance of payments) — це балансовий рахунок міжнародних операцій як вартісне вираження всього комплексу світогосподарських зв'язків країни у формі співвідношення надходжень та платежів [5, с. 269].

Платіжний баланс – це агреговане віддзеркалення економічних відносин країни з рештою світу протягом певного періоду часу.

Платіжний баланс – статистичний звіт, де у систематичному вигляді наводяться сумарні дані про зовнішньоекономічні операції цієї країни з іншими країнами світу за певний проміжок часу.

Платіжний баланс є вартісним вираженням масштабів, структури та характеру зовнішньоекономічних операцій країни та її участі у світовому господарстві. За формою складання Платіжний баланс є статистичним звітом, у якому в систематизованому вигляді наведено сумарні дані про зовнішньоекономічні операції резидентів країни з резидентами інших країн (з нерезидентами) за певний період (місяць, квартал, рік). Платіжний баланс складається на певну дату.

За формою платіжний баланс становить статистичний звіт про надходження валютних коштів у країну та витрачання їх за певний період у розрізі окремих статей, країн, груп країн; за економічним змістом – макроекономічну модель, що характеризує стан та динаміку зовнішньоекономічних відносин певної країни із зовнішнім світом.

Структура платіжного балансу передбачає групування всіх операцій, що в ньому відображаються, за окремими статтями і розділами залежно від характеру здійснюваних зовнішньоекономічних угод. Сьогодні структура платіжного балансу є стандартизованою відповідно до чинних методичних вказівок МВФ. Структурно основні компоненти платіжного балансу групуються за двома рахунками:

- рахунок поточних операцій
- рахунок операцій з капіталом і фінансових операцій.

Розділ I «Рахунок поточних операцій» охоплює всі операції, здійснювані резидентами і нерезидентами з реальними цінностями, а також операції, пов'язані з безоплатним наданням чи одержанням цінностей для поточного використання. У структурі рахунка поточних операцій виділяють такі чотири елементи: баланс товарів, баланс послуг, доходи і поточні трансферти.

По статті «Баланс товарів» відображаються всі переміщення товарів через економічні межі країни з переходом права власності: експорт та імпорт. Ця стаття займає ключове місце в платіжному балансі України (на неї припадає понад 60 % усіх валютних надходжень). Співвідношення обсягів надходження і платежів по цій статті називається торговим балансом. Якщо надходження перевищують платежі, то торговий баланс буде активним, а його сальдо – позитивним; якщо платежі перевищують надходження, то торговий баланс буде пасивним, а його сальдо – негативним. Експорт та імпорт товарів відображено в момент переходу права власності від нерезидентів до резидентів (або навпаки) за ринковими цінами. У більшості випадків це означає, що для оцінки операцій використовуються контрактні ціни або фактичні ціни на час здійснення операцій.

По статті «Баланс послуг» враховується рух коштів у зв'язку з обміном між резидентами і нерезидентами різноманітними послугами: транспортними, будівельними, комунікаційними, туристичними, культурними, обслуговуванням урядових структур, іншими діловими послугами (науковими, технічними, консалтинговими, рекламними та ін.), фінансовими, ліцензійними, інформаційними тощо. Перелік послуг у міжнародних відносинах постійно розширюється і швидко зростають обсяги новітніх послуг, пов'язаних із розвитком сучасних інформаційних технологій. Це сприяє збалансуванню надходжень і витрат за поточними операціями платіжного балансу з меншим навантаженням на національну економіку.

По статті «Доходи» враховується рух коштів, пов'язаний з доходами фізичних осіб-резидентів, одержаними в оплату праці за кордоном, доходами від прямих інвестицій за кордоном (дивіденди за акціями, нерозподілений та реінвестований прибуток), доходами від портфельних інвестицій (проценти за облігаціями та іншими борговими зобов'язаннями, дивіденди за акціями тощо), доходами від інших інвестицій (проценти за довгостроковими та іншими кредитами і вимогами: депозитами, залишками коштів на коррахунках тощо).

По статті «Поточні трансферти» враховується рух коштів на без еквівалентних засадах (тобто не передбачається компенсації у вигляді певного вартісного еквівалента) – гуманітарна та технічна допомога, внески до фондів міжнародних організацій, безоплатні перекази грошей з-за кордону фізичним особам (спадок, дарування, аліменти, членські внески в різні благодійні фонди та інші фонди і організації тощо).

Розділ II «Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій» – це розділ платіжного балансу, в якому відображається співвідношення між іноземними активами та зобов'язаннями резидентів і нерезидентів даної країни. Відповідно до назви його двома основними складовими є рахунок операцій з капіталом та фінансовий рахунок.

«Рахунок операцій з капіталом» складається зі статей «Капітальні Трансферти» та «Придбання / реалізація нефінансових активів». По статті «Капітальні трансферти» враховуються всі операції, пов'язані з передачею права власності на основний капітал або анулюванням боргів кредиторами, коли рух вартості здійснюється на еквівалентній основі (державне фінансування великих проектів за кордоном, інвестиційні субсидії корпорацій своїм іноземним філіям, перекази мігрантів, придбання (чи реалізація) не фінансових активів – землі та її надр, патентів, авторських прав тощо). В усіх цих випадках відбувається зростання капіталу в одній країні і зменшення – в іншій. Воно може здійснюватися в грошовій та в матеріальній формах. По другій статті – операції з придбання або реалізації нефінансових активів та прав

власності, таких як, наприклад, торгові марки, патенти, авторські права, права на видобуток корисних копалин та інші. Обсяги операцій, що відображаються за цим рахунком в Україні, як і в більшості країн світу, є незначними.

У «Фінансовому рахунку» відображаються всі операції з купівлі-продажу та погашення фінансових вимог однієї країни до інших. При цьому відбувається зміна власності на фінансові активи або пасиви країни. Усі фінансові операції класифікуються в три групи:

«Прямі інвестиції», що являють собою капітальні вкладення прямих інвесторів у зарубіжні підприємства. Вони здійснюються переважно для одержання прямим інвестором контрольного пакета акцій цих підприємств. Поділяються на акціонерний капітал, реінвестовані доходи та інший капітал (кредити підприємствам прямого інвестування).

«Портфельні інвестиції». До них належать операції з тими цінними паперами, придбання яких не є прямими інвестиціями (облігації, привілейовані акції, похідні фінансові інструменти, свідоцтва про участь у капіталі товариств, векселі, депозитні сертифікати тощо).

«Інші інвестиції», тобто переважно операції кредитного характеру: комерційний кредит; довгострокові позики, включаючи кредити МВФ та інших міжнародних організацій; короткострокові позички; депозити; угоди про фінансовий лізинг, готівкова валюта та інші активи чи пасиви. Зазначені категорії інвестицій класифікуються: за видами фінансових інструментів, терміном погашення та за секторами економіки.

Операції «Фінансового рахунку» займають особливе місце в платіжному балансі, тому що в них ураховується не тільки звичайний рух фінансових ресурсів між країнами, з ініційований окремими економічними суб'єктами, а й рух ресурсів на макrorівні з метою балансування платіжного балансу в цілому.

Звичайно це робиться за рахунок статей «Портфельні інвестиції» та «Інші інвестиції». Наприклад, якщо по всіх статтях балансу загальна сума надходжень не покриває суму платежів, то, щоб зберегти стабільними кон'юнктуру валютного ринку та валютний курс, уряд та центральний банк вдаються до залучення портфельних інвестицій чи кредитів МВФ та інших міжнародних організацій, на суму яких збільшаться надходження відповідно по статті «Портфельні інвестиції» чи «Інші інвестиції».

Проте таким способом неможливо повністю збалансувати платіжний баланс, бо протягом року технологічно неможливо адекватно відкоригувати обсяги портфельних та інших інвестицій. Тому в цьому процесі беруть участь статті «Резервні активи» – найважливіша складова частина фінансового рахунку – включає зовнішні активи країни, що знаходяться під контролем органів грошово-кредитного регулювання та в будь який час можуть бути використані для прямого фінансування дефіциту платіжного балансу або для

здійснення інтервенцій на валютному ринку з метою підтримки курсу національної валюти. До резервних активів відносять такі статті: монетарне золото, СПЗ, резервна позиція в МВФ, активи в іноземній валюті, що складаються з готівкових коштів, депозитів, цінних паперів та інших вимог [6].

Стан платіжного балансу – індикатор стану всієї економіки, а динаміка зміни стану окремих його статей відображає головні тенденції економічного розвитку суспільства й, як слідство, може служити основним джерелом інформації для прийняття рішень державної політики.

Платіжний баланс відіграє важливу роль у розробленні та реалізації валютної політики. Як модель зовнішньоекономічних зв'язків країни він дає ґрунтовну інформаційну базу для оцінки стану та перспектив розвитку валютних відносин. Зокрема, рівень та динаміка його збалансованості за звітний рік дають можливість визначити причини погіршення кон'юнктури валютного ринку та курсу національної валюти у відповідному році та ймовірну динаміку їх на перспективу.

З бухгалтерського погляду платіжний баланс завжди перебуває у стані рівноваги, проте за окремими його розділами має місце або активне сальдо (якщо надходження валюти перевищують платежі), або пасивне сальдо (якщо валютні платежі перевищують надходження). Так, наприклад, активне сальдо за поточним рахунком платіжного балансу показує, що країна більше продає товарів і послуг за кордон, аніж закуповує їх, а пасивне сальдо відображає, відповідно, зворотну ситуацію. Активне ж сальдо фінансового рахунка показує зниження іноземних активів резидентів або зростання іноземних зобов'язань країни, а пасивне — навпаки, відображає зростання іноземних активів (вплив капіталів) чи зменшення іноземних зобов'язань (погашення кредитів).

Таким чином, регулювання сальдо платіжного балансу належить до найважливіших завдань валютної політики центрального банку, оскільки рівновага платіжного балансу безпосередньо позначається на стабільності валютного курсу та грошового обігу всередині країни. Цей вплив реалізується через можливість різких коливань попиту на іноземну валюту на внутрішньому валютному ринку країни, що є наслідком тих чи інших змін в обсягах та структурі відповідних зовнішньоекономічних операцій, які відображаються у платіжному балансі й адекватний аналіз яких дає змогу центральному банку виробити правильні заходи валютного регулювання для забезпечення стабільності валютного ринку та досягнення цілей валютної політики.

Платіжний баланс відіграє важливу роль у розробці і реалізації валютної політики. У його механізмі важливе місце посідають золотовалютні резерви.

З теоретичного погляду, економічна роль платіжного балансу визначається тим, що відображені в ньому обороти безпосередньо впливають на

попит і пропозицію на валютному ринку: надходження валюти створюють передумови для формування її пропозиції, а платежі – для формування попиту на валюту. Цей зв'язок можна виразити кількісно у вигляді таких формул [6]:

$$\text{Пр}_в = 3В_1 + НВ - 3В_2, \quad (2.1)$$

де $\text{Пр}_в$ – пропозиція інвалюти протягом звітного періоду,
 $3В_1$ – залишки інвалюти в суб'єктів ринку на початок періоду;
 $НВ$ – надходження інвалюти протягом звітного періоду за платіжним балансом;
 $3В_2$ – залишки інвалюти в суб'єктів ринку на кінець періоду.

$$\text{По}_в = БВ_1 + ПВ - БВ_2, \quad (2.2)$$

де $\text{По}_в$ – попит на інвалюту протягом звітного періоду;
 $БВ_1$ – боргові зобов'язання резидентів перед нерезидентами на початок періоду;
 $ПВ$ – валютні платежі протягом періоду за платіжним балансом;
 $БВ_2$ – боргові зобов'язання резидентів перед нерезидентами на кінець періоду.

З наведених формул можна зробити висновок, що попит ($\text{По}_в$) і пропозиція ($\text{Пр}_в$) на валютному ринку будуть урівноважуватися за умови збалансованості надходжень ($НВ$) та платежів ($ПВ$) платіжного балансу [3].

Основні компоненти платіжного балансу групуються за двома рахунками: рахунком поточних операцій, рахунком операцій з капіталом і фінансових операцій.

Рахунок поточних операцій включає всі операції з реальними цінностями, що відбуваються між резидентами та нерезидентами, а також операції, пов'язані з безоплатним наданням або одержанням цінностей, які призначені для поточного використання. У структурі поточного рахунка виділяються чотири основні компоненти: товари, послуги, доходи та поточні трансферти.

Рахунок операцій з капіталом охоплює всі операції, які включають одержання або оплату капітальних трансфертів (трансферти на інвестиційні цілі, прощення боргу, перекази мігрантів тощо), а також придбання або реалізацію нефінансових активів та прав власності, таких як, наприклад, торгові марки, патенти, авторські права, права на видобуток корисних копалин та інші.

Платіжний баланс складається з двох частин – надходжень і платежів. Якщо грошові надходження перевищують платежі, платіжний баланс є активним (профіцитним), а якщо сума платежів більша від надходжень – платіжний баланс пасивний (дефіцитний).

Аналіз впливових чинників дає змогу констатувати, що на стан платіжного балансу чинять вплив такі фактори, як:

1. Нерівномірність економічного і політичного розвитку країн, міжнародна конкуренція.
2. Циклічні коливання економіки.
3. Посилення міжнародної фінансової взаємозалежності.
4. Зміни в міжнародній торгівлі. Наприклад, різке зростання світових цін на нафту призводить до дефіциту поточних операцій платіжного балансу країн-імпортерів нафти та активізації платіжних балансів нафтовидобувних країн.
5. Вплив валютно-фінансових факторів. З уведенням плаваючих курсів значно зросли ризики валютних втрат, особливо під впливом різких коливань курсів провідних валют світу, які найчастіше використовуються як валюти ціни і платежу: долара США, англійського фунта стерлінга, євро. В очікуванні зниження курсу національної валюти відбувається зсув за строками платежів з експорту й імпорту.
6. Негативний вплив інфляції.
7. Торговельно-політична дискримінація певних країн.
8. Надзвичайні обставини: неврожаї, стихійні лиха, катастрофи.

В Україні відповідальність за складання платіжного балансу на законодавчому рівні покладено на Національний банк. Платіжний баланс складається щоквартально та публікується в аналітично-статистичному виданні Національного банку України «Платіжний баланс і зовнішній борг України» та на сторінці Національного банку в мережі Інтернет [2].

Останнім часом дисбаланс поточного рахунку між провідними економіками світу помітно зменшуються (у порівнянні з докризовим рівнем). За прогнозами експертів ООН, зовнішній дефіцит США у 2013 році може скласти менше 3% ВВП (в той час, як у 2006 році він сягав 6%). Профіцит в Китаї, Японії та в країнах-нафтоекспортерах, відповідно зменшується: зокрема, в Китаї він знизився з 10% ВВП у 2007 році до приблизно 2% [7]. На цьому тлі, ситуація з платіжним балансом України продовжує викликати занепокоєння.

Аналіз стану платіжного балансу за період з початку 2000-х років свідчить про позитивний вплив заходів, вжитих в процесі підготовки до запровадження гривні (1996 р.), подолання наслідків міжнародної валютно-фінансової кризи 1998–1999 років та створення умов для динамічного нарощування ВВП. Девальвація гривні взимку 1999–2000 рр. створила передумови для підвищення рентабельності традиційних експортних виробництв – чорної металургії, гірничо-видобувної галузі та великотоннажної хімії. Частка товарів цих галузей коливалася в період стабілізації та зростання від 21 до 47% від товарного експорту, що дає підстави говорити про неоднозначний вплив девальвації. Загалом рівноважне значення RER практично не змінилося за період 1996–2010 рр., а наступна стабілізація відбувалася на дещо вищому рівні

порівняно з 2003–2004 рр., але нижчому, ніж у 1997–1998 рр., що не створює серйозного занепокоєння, хоча виразна тенденція до інфляційної корекції заниженого реального валютного курсу може призвести до чергового завищення цього показника стосовно рівноважного тренду.

Покращення зовнішньоекономічної ситуації в післякризові роки позитивно вплинуло на платіжний баланс України. Зокрема, якщо у січні – жовтні 2012 року негативне сальдо зведеного балансу сягало 2,8 млрд дол., то за аналогічний період 2013 року баланс було зведено з профіцитом у трохи більше, ніж 1 млрд дол. США. Це дозволило на певний час пом'якшити девальваційний тиск на курс гривні та дещо поповнити золоті резерви Національного банку. Втім, баланс за поточним рахунком за вказаний період не тільки залишився негативним, але відбулося й певне поглиблення дефіциту: з 11,4 до 12,3 млрд дол., що призвело до зміни у середині року тенденції зростання золотовалютних резервів на зворотню та зменшення їхніх обсягів до 20,6 млрд дол. (або на 16% у порівнянні з річним максимумом у квітні), що зазначено у табл.

Таблиця

**Міжнародні резерви Національного банку України
(за станом на кінець періоду, млн дол. США)**

№ пор.	2012 рік	Офіційні резервні активи	2013 рік	Офіційні резервні активи	2013/2012 р.
1	січень	31 364	січень	24 652	-6712
2	лютий	31 049	лютий	24 710	-6339
3	березень	31 128	березень	24 729	-6399
4	квітень	31 661	квітень	25 242	-6419
5	травень	30 759	травень	24 542	-6217
6	червень	29 318	червень	23 245	-6073
7	липень	30 081	липень	22 720	-7361
8	серпень	30 001	серпень	21 656	-8345
9	вересень	29 255	вересень	21 640	-7615
10	жовтень	26 817	жовтень	20 633	-6184

Баланс товарів та послуг у січні-жовтні 2013 року також дещо погіршився: у січні – травні 2012 року його було зведено з дефіцитом у 11,3 млрд дол., а тепер дефіцит поглибився до 11,7 млрд дол. Значною мірою це було викликано дуже повільними темпами заростання економік в світі та в Україні. Як експорт товарів з України, так і їх імпорт в Україну зменшилися – відповідно, з 58,4 млрд дол. до 53,2 млрд дол. – (експорт) і з 74,2 млрд дол. до 68,9 млрд дол. (імпорт).

Таким чином, продемонструвала своє продовження тенденція, яка чітко виявилася вже за результатами трьох кварталів: за 9 місяців 2013 року впо-

рівнянні до аналогічного періоду 2012 року експорт товарів скоротився на 9% до 46,3 млрд дол. Зміни в динаміці географічної структури експорту товарів відбувалось нерівномірно. Якщо експорт до країн Європейського Союзу скоротився на 3,5 %, то до країн Митного союзу Білорусі, Казахстану та Росії, а також країн Азії – понад 10%. Водночас відбулось суттєве зростання експорту товарів до Китаю (на 48,8%) та європейських країн, які не входять до ЄС (на 38,4%).

Як і в попередні періоди провідне місце в географічній структурі експорту товарів з України в січні – вересні 2013 року займали країни СНД (передусім країни Митного союзу), на які припадає 36,2% експорту. Водночас, за аналогічні періоди 2011 та 2012 років частка країн СНД в географічній структурі експорту становила 38,4 та 37% відповідно, що свідчить про те, що поступове зменшення частки країн СНД в українському експорті обумовлюється природою наших стосунків з пострадянськими країнами, зокрема економічними процесами, що відбувалися у країнах-партнерах. Більша інтегрованість економіки України у світову економічну, знаходження нових ринків збуту, обумовлюють зростання частки нових партнерів, а отже зменшення частки старих. Аналогічні процеси в країнах СНД призводять до входження на їх ринки продукції з інших країн, посилюючи тим самим конкуренцію на ринках цих країн. Збереження присутності на цих ринках вимагає від вітчизняних експортерів підвищення конкурентоспроможності своїх товарів.

Незважаючи на незначне скорочення експорту товарів до західноєвропейських країн, в цілому їхня частка в географічній структурі українського експорту дещо зростає. Це відбулося внаслідок більш суттєвого скорочення експорту не тільки до країн СНД, але й до деяких інших регіонів світу. Зокрема, військові конфлікти у Сирії, Лівані та Єгипті і втрати вітчизняними постачальниками кукурудзи ринків Японії та Південної Кореї значною мірою обумовили скорочення експорту до Азії та Африки. Порівняно з іншими регіонами залишається незначним експорт до Північної і Південної Америки, насамперед до США.

Динаміка експорту до різних регіонів світу тісно пов'язана з товарною структурою експорту, в якій за підсумками 9 місяців 2013 року в більшості галузей відбулося помітне зниження. В абсолютних показниках найбільш суттєве скорочення відбулося у сфері торгівлі транспортним обладнанням, металів та виробів з них і сільськогосподарською продукцією, експорт яких скоротився на 1,9, 1,3 та 0,9 млрд дол. Відповідно. У відносних показниках найбільш помітне скорочення експорту відбулося у сфері торгівлі транспортним обладнанням (зниження на 42%). Водночас експорт продукції деяких галузей продемонстрував зростання, насамперед це стосується харових продуктів та деревини (зростання на 6,7 та 8,9% відповідно).

Сальдо поточних трансферів також зменшилося з 2,5 млрд дол. США до 1,8 млрд дол. США, при тому, що сальдо доходів дещо покращилося: дефіцит знизився з 2,6 до 2,5 млрд дол. США.

Зростання позитивного сальдо за фінансовим рахунком було забезпечено, головним чином, за рахунок операцій за валютою (готівка та депозити). Традиційно, за цією статтею Україна завжди мала доволі сильний вплив, в першу чергу, за рахунок постійної закупівлі готівковою валюти тіншовими імпортерами та населенням. У січні – травні цього року така закупівля все ще відбувалася, хоч і повільнішими темпами -0,8 млрд дол. проти -1,3 млрд дол. Минулого року, проте її значно перевищив перетік коштів з валютних депозитів до гривневих – загалом позитивне сальдо за статтею «Валюта та депозити» становило 2,7 мільярда доларів проти минулорічного негативного сальдо у -1,2 мільярда доларів. Але у другій половині року переважала вже інша тенденція: у серпні-жовтні купівля готівкової валюти населенням перевищувала її продаж третій місяць поспіль. У жовтні обсяг операцій з готівковою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України склав 3,452 млрд дол., у тому числі банки купили у населення валюти на 1,618 млрд дол., а продали – на 1,834 млрд дол. У той же час, за підсумками січня – жовтня поточного року, перевищення попиту над пропозицією готівкової валюти населенням становило 1,157 млрд дол., що в 7,3 раза нижче аналогічного показника за такий же період 2012 року (8,454 млрд дол. США). При цьому банківські вклади фізичних осіб в іноземній валюті у жовтні 2013 року знизилися на 87,9 млн дол. і станом на 1 листопада 2013 року становили 22,89 млрд дол.

Така різка зміна свідчить про значне зниження девальваційних очікувань (частково внаслідок адміністративних зусиль), адже саме останніми пояснювалася популярність валютних депозитів, попри їхню низьку дохідність. Значно (з 4,2 до 2,8 млрд дол.) зменшилося сальдо принципово важливої для України статті кредитів та облігацій.

Досить цікавим було також стрімке зростання портфельних інвестицій в український акціонерний капітал. За січень – жовтень 2013 року вони наблизилися до 2 млрд дол. (тобто в десять разів більше, ніж за аналогічний період минулого року). Це становить найвищий рівень припливу портфельних інвестицій в акціонерний капітал за усі роки, для яких існують дані по платіжному балансу України.

Висновки. Зі сказаного вище можна зробити висновок, що платіжний баланс – це балансовий рахунок міжнародних операцій як вартісне вираження всього комплексу світогосподарських зв'язків країни у формі співвідношення надходжень та платежів. На підставі платіжного балансу здійснюється узагальнена оцінка економічного стану країни, ефективності її світових господарських зв'язків.

Платіжний баланс дає розгорнуту характеристику зовнішньоекономічного стану країни на макрорівні. Платіжний баланс – один з основних інструментів макроекономічного аналізу, прогнозування та регулювання економіки в умовах ринкових відносин.

За формою платіжний баланс становить статистичний звіт про надходження валютних коштів у країну та витрачання їх за певний період у розрізі окремих статей, країн, груп країн.

Досягнення рівноваги платіжного балансу за останній період забезпечується не за рахунок продуктивних статей балансу (зростання експорту та іноземних інвестицій), а шляхом акумуляції внутрішніх ресурсів населення та зменшення золотовалютних резервів центрального банку. Такий метод має свої натуральні обмеження і не може використовуватися довго, особливо в умовах обмежень (перш за усе, цінових) щодо зовнішнього кредитування.

Список використаних джерел

1. Постанова Правління НБУ від 14 листопада 2013 р. № 453 // Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті.
2. Бюлетень Національного банку України: щомісячне аналітичне видання / Національний банк України. – 2013. – № 12 /2013 (249). – 184 с.
3. Гроші і кредит : підручник (Затверджено МОН) / Колодізев О. М., Колесніченко В. Ф. – К., 2010. – 615 с.
4. Грошово-кредитна політика в Україні / Стельмах В. С., Єпіфанов А. О., Гребеник Н. І., Мищенко В. І. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Знання, 2003. – 421с.
5. Дзюблюк О. В. Валютна політика : підручник / О. В. Дзюблюк. – К.: Знання, 2007. – 422 с.
6. Пуховкіна М. Ф. Центральний банк та грошово-кредитна політика : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / М. Ф. Пуховкіна, Т. П. Остапишин, В. С. Білошапка ; М-во освіти і науки України. ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 4-те вид., переробл. і доповн. – К.: КНЕУ, 2010. – 312 с.
7. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підручник / кол. авт.: А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 556 с.
8. Офіційний сайт Національного банку України – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist>.
9. Офіційний сайт міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

Кухарук Н.С., Стороженко О.А.

Использование платежного баланса при проведении валютной политики

Проанализирована роль платежного баланса в обеспечении перехода к стратегии роста на основе валютной политики, проанализированы основные направления макроэкономической политики в контексте уменьшения внешней уязвимости экономики Украины.

Ключевые слова: *платежный баланс, экономическое развитие на основе валютной политики, макроэкономическая политика, внешние активы.*

Kukharuk N., Storozhenko O.

The applying of the balance of payments in the conducting of the monetary policy

It was analyzed the balance of payments role in the providing transition to the strategy of growing the conducting monetary policy, it was analyzed the main areas of macroeconomic policy in the context of reducing the external vulnerability of Ukraine.

Key words: *a balance of payments, an economic growth through the monetary policy, a macroeconomic policy, foreign assets.*

Кухарук Надія Степанівна – старший викладач кафедри банківської справи Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Стороженко Оксана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та управління Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.717.061

Є. В. Мних, В. П. Белякова

**ФІНАНСОВІ РИЗИКИ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ:
МАКРОПРУДЕНЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ТА АНАЛІТИЧНІ МОДЕЛІ
ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВПЛИВУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ**

Параметризовано фактори макропруденційного впливу на фінансові ризики банківських систем для цілей побудови аналітичних моделей ідентифікації прояву кризових явищ.

Ключові слова: *макропруденційні індикатори, фінансова та економічна кризи, підхід на основі регресійного аналізу, метод сигналів, імовірнісний підхід.*

Постановка проблеми. До сьогодні однією із ключових проблем стандартного підходу до регулювання ризиків банківської діяльності, прийнятого Базельським комітетом з банківського нагляду, залишається неналежний рівень аналітичних процедур щодо визначення взаємозв'язків банківських ризиків та динаміки макроекономічних індикаторів. Згідно з визначеним підходом, при розрахунку достатності капіталу оцінка ступеня ризику активів приймається статичною, тобто такою, що не залежить від макроекономічних умов банківської діяльності. Актуальність цієї проблеми активізувала

© *Є. В. Мних, В. П. Белякова, 2014*